

ХРИСТО БОТЕВ – „НА ПРОЩАВАНЕ“ (АНАЛИЗ)

Пламенна и борческа натура, Христо Ботев извайва в своята поезия обаятелния образ на бореца за народна свобода, разкрива сложната му и богата душевност, неговите помисли, чувства, вълнения, идеали.

Със своя изповеден тон стихотворението „На прощаване“ въвежда читателя в света на съкровено – интимните душевни пориви на бунтовника, разкрива отношението му към близките, към родния дом, към поробителя, към народа и родината, към борбата за свобода и смъртта, към живота и безсмъртието.

Стихотворението започва направо, без встъпление, с пряко обръщение на лирически герой към свидния образ на майката. Образът на майката е нарисован пестеливо. Героят предугажда душевното и състояние, преживяванията и вълненията и и бърза да е утеша. Бунтовника знае, че майката ще страда при мисълта за неизвестността, която го очаква, че ще я измъчват видения за възможната гибел на любимия син. Той чува отдалече нейните тихи стенания и вопли, съзира разплаканото и лице и с топли думи на утешителна нежност се обръща към нея:

*Не плачи, майко. Не тъжи,
че станах азе хайдутин,
хайдутин, майко, бунтовник,
та тебе клета оставих
за първо чедо да жалиш!*

Огромна е любовта и синовната почит на бунтовника към майката. Тя струи от многократното повторение на обръщенията „майко“, „майноле“, от епитета „клета“ – израз на съчувствие към мъката и скръбта и. Повелителните глаголи „не плачи“, „не тъжи“ крият в себе си утешителна нежност и примирение. Те смекчават болката от грозната вест и подканят майката към твърдост. Бунтовникът е убеден, че майка му ще го разбере. За него тя е „майка юнашка“. От нея се е научил на мъжество и решителност, на сила и на храброст. Той вярва, че тя ще надмогне страданието и ще стане негова съучастница и духовна опора в борбата за свобода. Затова разговаря с нея направо, без да скрива страшното и ужасното, без да се опитва да замълчи за възможната гибел.

Творбата е дълбоко драматична. Бунтовникът е направил вече своя избор („станах ази хайдутин/ хайдутин, майко, бунтовник“) и в мислите си поема по пътя на борбата („ах, утре като премина/ през тиха бяла Дунава“). Момъкът ясно осъзнава възможността да загине („може млад да загина“).

Но решително е твърдо е сложил край на досегашния си страдалчески и скитнически живот на изгнаник в чужда страна и вижда пред себе си път, който ще го изведе към „свобода и смърт юнашка“.

В този решителен миг в съзнанието на бунтовника изникват най – свидни спомени – бащино огнище, първото либе, баща и братя невръстни. Мислите и спомените му го връщат към родния дом и към родния край, към детството и нежните трепети на младостта. Ала над най – обичното, най – съкровено за героя се разпорежда „таз турска черна прокуда“. Поробителя е откъснал момъка (подобно на много други младежи) от бащиния край и родината, прогонил го е „по таз черна чужбина“. Незавидна, скитнишка и нерадостна е участта в чуждата страна. За нея лирическият герой с болка говори:

*да ходим, да се скитаме
немили, клети, недраги!*

Злочеста и страдалческа е съдбата и на неговите близки в родния край. Поетът рисува разгърнатата картина на робството, и го обхваща само с няколко пределно изразителни щриха. Сред тях с особена изразителност се откроява глаголът „бесней“, внушаващ ярка представа за произвола и жестокостта на поробителя. Емоционалното въздействие се усилва и от факта, че глаголът „бесней“ и съществителното „турчин“ са употребени в единствено число:

*да гледа турчин, че бесней
над бащино ми огнище...*

Използваната от поета граматическа форма крие в себе си идеята, че произвол и жестокости се вършат от всеки поробител, че всеки поробител се чувства господар в родината на лирическия герой.

И още един шрих подсказва робската участ на българския народ – етимологическата фигура „черни чернеят“, чрез която е подчертана мъката на близките на бунтовника. Тук художественото внушение се постига и от символиката на черният цвят, и от повторителността, наслагването и съгъстването на образа.

В своята изповед пред майката лирическият герой разкрива душевния си свят в цялата му дълбочина и необятност. Съкровената любов към близките и към родния край в своята безмерна сила и красота се е сляла напълно в сърцето на бунтовника с безграничната му омраза към поробителя. Героят не може да обича близките си, без да ненавижда мъчителите. Така идеята на личното щастие се слива с идеята за борбата срещу робството. Но за разлика от образа на лирическия герой в стихотворението „Хайдути“ в „На прощаване“ се чувства революционното израстване на юнака, който в страданията на своите близки осъзнава жестоката участ на народа си и чувства необходимостта да слее личната си съдба с народната:

*Аз вече пушка нарамих
И на глас тичам народен
Срещу врага си безверни.*

Със своята изповед, в която разкрива вярата, идеалите си и революционната истина, която е обгърнал като своя, синът – бунтовник превръща най – скъпия на сърцето си човек, своята майка, в съзаклятник на делото. Лирическият герой очаква от майка си не само да разбере неговите чувства и мисли, но и да ги сподели:

*Но кълни, майко, проклинай
Таз турска черна прокуда,
Дето нас млади пропъди
По тази тежка чужбина...*

Майката трябва да превъзмogne не само трагичната вест за неговата гибел, но и техните укорни думи на чуждите, които ще кажат за първородното и чедо „Нехрани – майка излезе“. Нито мъката от смъртта на нейният любим син, нито болката от обидата не бива да възпира майката да разкаже на братята му за неговата юначна гибел:

*Че и те брат са имали,
Но брат им падна, загина
Затуй, че клетник не трая
пред турци глава да скланя
сюрмашко тегло да гледа!*

Споменът за падналия в борбата за свобода брат е пътят на революционното израстване и на революционната приемственост на поколенията. Дори и да не съумее да потисне първия миг на страдание, лирическият герой вярва, че майката ще предаде заветите му на неговите братя, като ги изведе на мегдана, за да чуят те там неговата „песен юнашка“:

*Защо и как съм загинал
И какви думи издумал
Пред смъртта и пред дружина...*

Редом с образа на майката в мига на раздялата в съзнанието на лирическият герой изплува и образа на неговата любима. Само няколко стиха са достатъчни, за да проникнем в интимния свят на бунтовника, да почувстваме силата на неговата обич, да се докоснем до очарованието, красотата и нежността на неговата любима:

*Там, дето либе хубаво
черни си очи вдигнеш
и с оназ тиха усмивка
в скръбно ги сърце впиваше.*

Образът на любимата девойка съпътства образа на майката. Обичта им към бунтовника слива техните чувства. Пределно лаконична и същевременно изразителна е картината, която чертае тяхната обща болка при вестта за гибелта на бунтовника. На фона на веселото младежко хоро изпъква дълбочината на чувствата им:

*И два щат сълзи да капнат
на стари гърди и млади.*

Някак приглушена в болката, скръбта е надмогната от съзнанието за неизбежността на страданията и жертвите. В съзнанието на лирическият герой радостното и скръбното се сливат в деня на всеобщия празник.

Но бунтовникът се представя и още един празник – празника, на победното завръщане и на свободата. Картината е изпълнена с радостно опиянение, възторг и тържественост. Външният вид на юнаците, стигнали живи и здрави до селото, възплава красотата на саможертвата и свободата. Бунтовните им дрехи и оръжията им са символи на юначност и решимост за борба. Героите са “напети” и “лични”, с “левове златни на чело”. Сабите им са “саби-змии” – извити, бляскави, неуловими, съскащи яростно във вихъра на битката: пушките им са “иглянки пушки”. Картината е така празнична и опияняваща, че лирическият герой не може да съдържа чувствата си и неволно възкликва:

*О, тогаз, майко юнашка!
О, либе мило, хубаво!
Берете цветя в градината,
късайте бръшлян и здравец,
плетете венци и китки
да кичим глави и пушки!*

Сред всеобщата празничност, въодушевеност и радостно опиянение от свободата картината на срещата с майката и либето придобива още по – истинско съкровен характер, разкрива дълбочината и красотата на чувствата на бунтовника. Бунтовникът призовава майка си да го посрещне в този миг на радостна възбуда “с венец и китка”, да го прегърне, за да заглуши дълго таената мъка в душата си, тревожните очаквания и вълнения, спотаената болка от неизвестността и от трагичните предчувствия. За лирическият герой това е миг на върховна радост, защото зрим облик добива копнежът му за свобода и щастие. Любовта му към либето блика от неудържимия порив да прегърне своята изгора, да я притисне до сърцето си, за да усети тя мъжествения трепет на неговата обич.

Но мисълта на героя не може да се удържи в този миг на жадувано щастие. Действителността отново нахлува в съзнанието на бунтовника с подтика да поеме по страшния, но славен път на борбата. За сетен път героят се прощава с майката и с либето. Последната картина рисува образа на дружината, поела към неизвестността. Отново в съзнанието на лирическият герой се мярка мисълта за възможната гибел и отново тази мисъл е надмогнала от идеала му – жертвоготовност в името на народа, в името на справедливостта и свободата. В своята отдаденост на народа и на делото на революцията бунтовника не мечтае за друга награда освен народната признателност.

Обаятелен е образът на бунтовника в стихотворението “На прощаване”. Чрез него Ботев разкрива патриотизма и жертвоготовността, омразата към поробителя и любовта към отечеството, свободолюбието и решителността, мъжеството и героизма, непримиримостта и скромността, безкористността, нравствената сила и величие на бунтовника революционер.